

Tapaus Ahde ”mediatuomioistuimessa”

Tapaus Ahteen ensimmäinen kipinä iskettiin Helsingin Sanomien jutusta, jossa kerrottiin seksuaalisesta häirinnästä ”eräässä suuressa suomalaisessa valtionyhtiössä”. Liekit pääsivät valloilleen, kun rikostoimittaja Harri Nykänen paljasti Veikkauksen toimitusjohtaja Matti Ahteen osallisuuden tapahtumiin Nelosen *Palaneen käryn* suorassa lähetyksessä. Ohjelma antoi ymmärtää, että Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja Janne Virkkunen olisi suojellut Ahdetta. Virkkusta ja myös useita muita tiedotusvälineiden päätoimittajia oli pyydetty studioon. Suurin osa kieltäytyi, kuten myös Virkkunen, joka vaikeni tapauksesta myöhemminkin. Kenties hän valitsi tämän strategian, jottei itse heittäisi lisää puita tuleen.

Sen sijaan Helsingin Sanomien päätoimittaja Reetta Meriläinen sekä toimituspäälliköt Jouko Jokinen ja Mika Pettersson katsoivat tarpeelliseksi puolustautua *Palaneen käryn* syytöksiin. He kirjoittivat 13.3.2001 tarkan selvityksen seksuaalisesta ahdistelusta kertovan jutun syntyhistoriasta. Seuraavan keran Sanomien pääkirjoitussivulla saatiin lukea tapauksesta vasta Ahteen Veikkauksesta erottamisen yhteydessä 18.4. Neutraaliin sävyyn laaditun kolumnin takana oli rällä kertaa Risto Uimonen. Aihe oli ilmeisesti kuitenkin niin tärkeä, ettei maan päälehti voinut sitä vallan sivuuttaa, vaikka kaiken kaikkiaan Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimitus näytti ottavan kantaa Ahteen tapaukseen niin vähän kuin mahdollista.

Ahdistelusta epäilty toimitusjohtaja ei saanut silti olla rauhassa päätoimittajien kommenteilta – siitä pitivät huolen muut lehdet. Mutta miten ja ketä lehdistön toimituksellisen johdon kannanotoissa syyteltiin ja puolusteltiin? Selvitin asiaa tarkastelemalla 25 lehden pääkirjoituksia sekä päätoimittajien ja artikkelitoimittajien kolumneja.¹ Muiden toimittajien kolumnit ja mielipidekirjoitukset jäivät tarkastelun ulkopuolelle. Kiinnostavaa tapaus Ahteessa oli erityisesti se, kuinka media itse oli osallisena prosessin eri vaiheissa.

Erottelin aineistosta lähiluvun avulla syytteleviä ja puolustelevia puhetapoja eli diskursseja. Yleinen syyttely kävi kuumimmillaan 8.3. – 17.4.2001, jolloin Veikkauksen toimitusjohtaja Matti Ahde oli nostettu esiin epäiltynä seksuaalisesta ahdistelusta työpaikallaan ja odotettiin eduskunnan entisen apulaisoikeusasiamiehen Pirkko K. Koskisen tutkinnan valmistumista. Analysoidusta kirjoituksista kuitenkin vain viidennes on peräisin tuolta ajalta. Vastata kun Ahde erotettiin Veikkauksesta 17.4, päätoimittajat ryhtyivät ottamaan kantaa tapaukseen sankoin joukoin.

Esitän seuraavaksi poimintoja pääkirjoitustoimittajien puheesta tapaus Ahteen eri vaiheissa maaliskuisen *Palaneen käryn* paljastuksesta huhtikuun loppuun ja otan esiin myös aineistossa esiintyviä tärkeimpiä teemoja.

Ahteen puolustajat älähtävät

Palaneen käry -lähetyksen jälkeen ensimmäisinä reagoivat Ahteen ja Virkkusen hyvin tuntevat päätoimittajat. Kirjoitukset olivat täynnä syytteleviä ja vähätteleviä puhetapoja. ”*Palaneen käry* ei ollut vain huono ohjelmateknisesti amatöörimäinen ja kaoottinen. Se oli lähtökohdiltaan asenteellinen ja tietoisesti vääristelevä”, kirjoitti Pekka Karhuvaara (IL 10.3.). *Palaneen käryn* toimittajat ovat nuoria, ja heidän kritiikkinsä näytti ärsyttävän erityisesti keskiikäisiä päätoimittajia. Kauppalehden Lauri Helve (16.3.) nimitti *Palaneen käryä* ”sekavaksi peuhaohjelmaksi”. Aamulehden Matti Apunen ja hieman myöhemmin Suomen Kuvalehden Tapani Ruokanen sekä moni pienempikin lehti heidän perässään yhtyivät ”lapsellisten” ja ”innokkaiden” toimittajien ojentamiseen. ”*Palaneen käryn* sanoma typistyi lapselliseen uhoon ja huonosti tehtyihin kotiläksyihin”, kirjoitti TV-maailman Sanna Wirtavuori.

Vähättelystä pääsi osalliseksi myös toimittaja Harri Nykänen, jolle suositeltiin pysyttelemistä dekkarikirjoittamisen puolella. ”Fakta ja fiktio, tosiasiat ja mielikuvitus sekoittuvat kirjailijan päässä”, kirjoitti Tapani Ruokanen Suomen Kuvalehdessä (16.3.). Nykänen näyttäytyi tiettyjen päätoimittajien kirjoituksissa kostonhimoisena ja julkisuudenkipeänä narsistina, jolle on jäänyt hampaankoloon vanhat kaunat Matti Ahdetta kohtaan. Suomen Kuvalehden lisäksi Iltalehti, Turun Sanomat, Kauppalehti ja myöhemmin Demari yhtyivät ”Nykäsen kosto” -tarinan kehittelyyn. Erityisesti Suomen Kuvalehden Ruokanen otti kolumneissaan Nykäsen hampaisiinsa. Myöhemmin Nykänen jopa kanteli tästä Julkisen sanan neuvostoon. Ruokanen sai kuitenkin vapauttavan päätöksen.

Matti Ahteen puolustelu ei siis ollut pääkirjoituksissa suoraa, vaan se ta-
pahtui leimaamalla Ahdetta syyttävät tahot epäpäteviksi. Palaneen käryn
Virkkuseen kohdistamat syytökset tuntuivat kolahtavan muutamaan muu-
hunkin päätoimittajaan, sillä puolustuspuheissa näkyi päätoimittajien huoli
oman lehden uskottavuuden säilymisestä. Esimerkiksi Apunen ryhtyi ironisel-
la otteella tunnustamaan erilaisiin seuroihin kuulumistaan. Se koira älähtää,
johon kalikka kalahtaa, kuten vanha sanonta kuuluu.

Ahteen epäsuora puolustelu ilmeni kirjoituksissa myös epäilyksinä ahdis-
telutapauksien todenperäisyydestä ja todistajien aitoudesta. Päätoimittajat
kirjoittivat vähättelevästi, ettei todistusaineistoa seksuaalisesta häirinnästä ole.
”Ainakaan tämä lehti ei halua tarjota itseään nyt eikä tulevaisuudessa hämä-
rän kiristyksen välineeksi”, vannoi Karhuvaara (IL 10.3.) haukuttuaan ensin
Palaneen käryn ja rikostoimittaja Nykäsen. Matti Ahde sai osakseen myös
myötätuntoa muutaman maakuntalehden päätoimittajalta. ”Olen tuntenut
Matti Ahteen hyvin läheisesti kohta kolme vuosikymmentä, mutta minä olen
nähty vain sen puolen, miten Ahde on joutunut usein kiusallisesti naisten
ahdistelemaksi”, tunnusti Turun Sanomien Aimo Massinen (14.3.).

Vastarannan kiisket ja hys-hyssyttelijät

Ennen Ahteen erottamista ilmestyneessä kirjoittelussa löytyi muutama soraää-
ni, jossa uskaltauduttiin syyttämään Helsingin Sanomien ja sen päätoimitta-
jan toimintaa. Etelä-Suomen Sanomat kirjoitti jo pari päivää *Palaneen käry*-
ohjelman jälkeen: ”Janne Virkkunen teki virheen, kun ei suostunut mukaan
ohjelmaan. Toimittamisen ammattilaisena hänen olisi pitänyt tietää, että pois
jääminen ohjelmasta lisää vettä myllyyn.” Myös Etelä-Suomen Sanomien pää-
kirjoitustoimittaja ilmaisi tukensa *Palaneen käry*-ohjelmalle ja Harri Nykäsel-
le. ”Arvostan Palaneen Käryn tuottajan Esko Naskalin rohkeutta. On joten-
kin toivoa herättävää, että tätä rohkeutta käydä Helsingin Sanomien kimp-
puun osoitti SanomaWSOY:n omistama neloskanava.”

Tämä kannanotto jäi kuitenkin vähemmistöön, sillä Suomen päätoimi-
tuksien enemmistö varoi asettumasta Ahteen syyttäjien puolelle niin kauan,
kun odoteltiin Pirkko K. Koskisen tutkimusten raporttia. Suuri osa lehdistä
ryhmittyi Palaneen käryn haukkujen leiriin, mutta pysytteli hissun kissun si-
vummalla ja vältti näin joutumasta itse konfliktiin.

Puhe Ahteen mahdollisesta syyllisyydestä oli siis vähäistä ja hienovaraista.
Etupäässä se tuli ilmi tavassa, jolla seksuaalinen ahdistelu työpaikalla tuomit-

tiin ilmiönä. Ahteen syyllisyydestä puhutaan vain konditionaalissa: ”Jos Ahde todistetaan sellaiseen syyllistyneen, hänen pitäisi itsekin ymmärtää erota” (TS 14.3.).

Seksuaalisen ahdistelun teema etäisyyden oton välineenä

Seksuaalista ahdistelua käsiteltiin pääkirjoituksissa usein moraalisesta ja juriidisesta näkökulmasta. Näin pystyttiin käsittelemään asiaa yleisesti viittaamalla Ahteeseen vain esimerkkitapauksena ja välttymään tämän syyllistämistä. Moni ei ilmeisesti halunnut uskoa niin mukavan miehen syyllistyneen seksuaaliseen häirintään, tai sitten lehdet pelkäsivät joutuvansa jälkikäteen tilille syytöksistään.

Ahteeseen kohdistettu syyte oli kuitenkin raskauttava, ja useissa kommentteissa korostettiin, että seksuaalinen häirintätapaus on otettava vakavasti ja Matti Ahteen osallisuus tutkittava. ”Hänen asemassaan olevan miehen käyttäytyminen on selvitettävä pohjamutia myöten, ettei 'mitä isot edellä, sitä pienet perässä' -asennetta vahvisteta”, (Karjalainen 13.3.).

Matti Ahteen erottaminen Veikkauksesta ja sen yhteydessä pidetty tiedotustilaisuus 17.4. saivat aikaan kommenttiröyön lehtien pääkirjoitusosastoilla. Tällöin myös Helsingin Sanomien pääkirjoitus yhtyy asiallisesti etäisyyden päästä kannattamaan tiukkaa periaatteellista linjaa: ”Seksuaalista ahdistelua ei voi hyväksyä missään oloissa” (HS 18.4.).

Sukupuolisodan julistus – kosto elää

Ahteen saaman ”tuomion” voidaan tulkita herättäneen joiltakin osin myös myötätuntoa miesvaltaisessa päätoimittajien joukossa. Laajalti viljelty seksuaalisen ahdistelun kostotarina tuli esiin esimerkiksi Savon Sanomissa 19.4: ”Mikä olisikaan kätevämpi tapa koston toteuttamiseen kuin laittaa liikkeelle juoru, että esimies tai työtoveri on tehnyt likaisia ehdotuksia tai 'kämpälöinyt’”. Tämä vähättelevä diskurssi toi esiin sukupuolisen vallankäytön ja vihjailevasti syyllisti ahdistelun kohteina olleita naisia.

Moni päätoimittaja oli huolissaan Ahteen oikeusturvasta. Kirjoituksissa pohdittiin, kuinka Veikkauksessa työskennelleet naiset ovat aivan hyvin voineet keksiä tarinoita kostoiksi Ahteelle. ”Matti Ahde voi olla myös oikeusmurhan uhri”, kirjoitti Hämeen Sanomat 18.4. ja tivasi myöhemminkin moneen

otteeseen, ”mikseivät ahdistellut naiset tehneet rikosilmoitusta tai ottaneet asiaa aiemmin esille?”

Vesa-Pekka Koljonen ilmaisi (IS 27.4.) huolensa siitä, että Ahteen tapaus saattaa aiheuttaa muutoksia työpaikkojen henkilöstöpolitiikkaan, tasa-arvolakiin ja työsuojelulakiin: ”Ehkä joku keksii vielä vaatia ovien poistamista työtiloista. Ahdistelu on tuomittavaa, mutta ei sukupuolisotakaan työpaikkojen ilmapiiriä paranna.”

Seksuaalisen ahdistelun määrittelyn vaikeudesta puhuminen toi edelleen lisää sympatiaa Ahteelle. Tässä yhteydessä Ahteesta kirjoitettiin kuitenkin myös vähättelevään sävyyn ja leivottiin hänestä syynä otettaa yli-ikäistä, joka ei tajunnut, mitä teki. ”Jos ikääntyvä Don Juan käyttäytyy kuin Adonis, se ei voisi nuorta naista vähempää kiinnostaa. Joskus ikämies ei tätä itse ymmärrä”, kirjoitti Kalevan Tuulikki Ukkola (21.4.) ”Ahde ei joko ymmärrä tai ei halua ymmärtää saati sitten tunnustaa tehneensä väärin.” (ESS 18.4.)

Seksuaalisesta häirinnästä tutkinnan tehnyt Pirkko K. Koskinen näyttäytyi useassa kirjoituksessa syyllistämisen kohteena. Jotkut jopa katsovat hänen erottaneen Ahteen. (Koskisen raportin käpälöinti-termiin käytöstä journalismissa ks. Anna Mäkelä tässä julkaisussa). Mutta eniten kritiikkiä sai osakseen media itse.

Lehdet syyttävät ”mediaa”

Pääkirjoituksissa ojennettiin Nykästä ja Palaneen käryä suoraan yksilöidysti, mutta sen lisäksi mediaa syytettiin yleisesti Ahteen tapauksen julkisuusmylläkästä. Väitettiin jopa, että ”media tuomitsi Ahteen”. STT:n kärsimää rangaistusta Räsäsen doping-epäilyjen julkistamisesta vilauteltiin varoittavana esimerkkinä siitä, kuinka käy medialle jos se ryhtyy leikkimään tuomioistuinta. ”Media” todettiin kerta toisensa jälkeen syylliseksi Ahteen riepotteluun, mutta samalla ei huomattu, että kirjoittajat olivat itsekin parhaillaan heittämässä lisää risuja Ahde-rovioille. Tällaiseen oman asemansa tiedostamisen puutteeseen on todettu lehdistön sortuvan jo monta kertaa ennenkin (esim. Eeva Vuoren tapaus, ks. Pietilä 1998).

Analogia mediasta tuomioistuimena oli erittäin suosittu. Teema nousi jo Reetta Meriläisen ja kumppaneiden kirjoituksessa (HS 10.3.), kun he puolustelivat Ahteen nimen poisjättämistä Harri Nykäsen ja Vellamo Vehkakosken helmikuussa julkaistusta artikkelista: ”Lehti ei ole poliisi eikä tuomioistuin, mutta sillä on velvollisuus uutisoida yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita.”

Vielä Ahteen erottamisen jälkeen 20.4. Kauppalehti julisti: ”Julkiselle sanalle, medialle, ei kuulu tuomiovalta eikä toimeenpanovaltakkaan.”

Median syyttämisen ohella osa kirjoittajista turvautui myötätuntoiseen puheenparteen, jossa surkuteltiin Ahteen saamaa kohtelua. Hämeen Sanomien mukaan (13.3.) ”Nelonen ryhtyi paitsi poliisiksi myös tuomariksi (...) Ahde voi aivan oikeutetusti kysyä, millä keinoilla hänen maineensa puhdistetaan, jos ahdistelusta ei löydy pitävää näyttöä.” Ahteen oikeusturvasta oltiin erityisen huolissaan hänen erottamisensa jälkeen: ”Olisi ollut sen tähden suotavaa, että tapaus olisi käsitelty mediaoikeuden – jollaisen hampaisiin Ahde kiistatta joutui – sijaan puolueettomassa tuomioistuimessa.” (Karjalainen 18.4.) Kirjoituksissa vilisi myös julman luonnon metaforia, esimerkiksi toimittajista haaskalintuina.

Median syyllistämisestä sai osansa myös Helsingin Sanomat. Ensimmäinen ihmeteltiin, miksi Helsingin Sanomat alun perin jätti Ahteen nimen pois, kun tapauksille ja jutun julkaisemiseen oli kuitenkin riittävästi näyttöä. Monet maakuntalehdet totesivat Karjalaisen Pekka Sitarin (20.4.) tapaan jälkiviisaasti: ”Jos Helsingin Sanomat olisi heti katsonut voivansa kertoa, kenestä on kysymys, Ahteen vapauttaminen tehtävistään olisi sujunut tyylikkäämmin”. Monikaan näistä lehdistä ei kuitenkaan maininnut *Palaneen käryn* tai Nykäsen ansioksi sitä, että kritiikki Helsingin Sanomia kohtaan ylipäätään sai alkunsa.

Etelä-Suomen Sanomat (10.3.), joka oli ensimmäisenä puolustamassa poikkeuksellisen avoimesti Palanen käryä, yhtyi Helsingin Sanomien syytelyyn: ”Janne Virkkunen teki virheen, kun ei suostunut mukaan ohjelmaan (...) Kun Helsingin Sanomat yhtä lailla kuin maakuntien valtalehdet ovat hyvin keskeisessä asemassa, on lehden toimittamisessa tehtyjä ratkaisuja oltava valmis perustelemaan myös julkisesti. Jos sitä ei tehdä, voidaan aiheellisesti epäillä siitä, että toimituspolitiikassa harjoitetaan hyvä veli -periaatetta ja suositaan eliittiä.” Etelä-Suomen Sanomat huomautti myös, että Helsingin Sanomien valta-asema on niin suuri, ettei kukaan yleensä uskalla sitä arvostella.

Toisaalta päätoimittajat hämmästelivät, kuinka Nelosen ohjelmassa voidaan rohkeasti arvostella saman konsernin lehteä – suorastaan liata omaa pe-sää. Katso-lehden Markku Veijalainen (31.1.) kirjoitti ironisesti: ”Hesarin päätoimittajan pöllyttäminen Nelosella tuntui hetken aikaa rohkealta repäisyltä. Ihmeteltiin, onko Nelonen sittenkin ihan oikeasti itsenäinen tiedotusväline.” Veijalainen jatkaa vielä sympatisoimalla Palaneen käryä -ohjelman nuoria tekijöitä, jotka saivat potkut kirjoitusta edeltäneellä viikolla: ”Tahtomattaan Hesari muistuttaa meitä kaikkia viidakon lain ensimmäisestä pykälästä, joka on siis syytä muistaa: 'Fantomille ei v*****lla!'”

Media puolustautuu

Median nuhteluun yhtyi myös Matti Ahde itse. Erotetun toimitusjohtajan mediakritiikkiin suhtauduttiin kuitenkin vähätellen. Ahteen ”puhtaalle omatunnolle” ja uhri-retoriikalle ilkamoitiin hienovaraisesti referoimalla häntä itseään: ”Veikkauksen entinen pääjohtaja Matti Ahde, 55, sanoo, että hänen omatuntonsa on puhdas. Hän kertoi katselleensa pääsiäispyhänä Pasolinin Matteuksen evankeliumia ja tulleen siihen tulokseen, että ruumiin voivat viedä, mutta eivät sielua.”(TS 19.4.)

Pirkko K. Koskisen raportin julkaisemisen ja Ahteen erottamisen jälkeen lehdissä ei enää karteltu ottamasta kantaa Ahteen syyllisyyteen. Koskisen raportin tulos ja Veikkauksen tekemä erottamispäätös otettiin vastaan virallisena tietona, ja nyt siihen saattoi viitata turvallisesti saamatta puoskarituomarin leimaa osakseen. ”Media teki sille kuuluvaa työtä. Jos se olisi jättänyt vahtikoiran roolinsa ja vaiennut, Ahde olisi voinut jatkaa rauhassa kypälöintejään. Nyt niille tuli loppu” (ESS 18.4.).

Useimmat lehdet katsovat, että media hoiti sille kuuluvaa tehtävänsä ottaessaan Ahteen tapauksen esille. ”Jos mediamylläkkä on avuksi sukupuolisen häirinnän vähentämisessä tai edes ongelman laajuuden tunnustamisessa, se tulee täyttäneeksi muitakin tarpeita kuin yleisön uteliaisuutta”, Iltalehti kirjoitti 18.4. Samoilla linjoilla olivat myös Satakunnan Kansa, Turun Sanomat, Karjalainen ja Ylioppilaslehti.

Harvinaisen monipuolisesti reflektoivana artikkelitoimittajien kirjoitusten seasta erottui Tuulikki Ukkola kolumnissaan (Kaleva 21.4.), jossa kirjoittaja pohti, kuinka ”vallan vahtikoirasta oli tulla sylikoira”. Ukkola yhtyi Journalisti-lehden päätoimittajaan Timo Vuortamaan (Kaleva 27.3.) ja ihmetteli ”päätoimittajien laajaa yksituumaisuutta” *Palaneen käry* -ohjelman tuomitsemisessa. ”Jos Ahteen edesottamuksia ei saa media valvoa, niin mitä ja ketä sitten?”

Lopulta – kunnia vallan vahtikoirille

Yleiset syyttelyn ja puolustelun kuumimmat pyöritykset käytiin lehtien pääkirjoitusosastolla 8.3.-17.4.2001, jolloin Ahde oli jo epäilyksen alaisena ja Pirkko K. Koskisen raporttia odoteltiin. Monet lehdet pidättäytyivät ottamasta suoraa kantaa Ahteen tapaukseen näiden viiden viikon aikana, koska virallista tutkintaa ei ollut vielä suoritettu. Tällä välin käytiin kylläkin keskustelua Ahteesta lehtien muilla osastoilla. Pääkirjoituksissa syytettiin lähinnä muita

tiedotusvälineitä ja toimittajia Ahteen ennenaikaisesta tuomiosta sekä pyrittiin välttämään tekemästä sitä itse.

Vihdoin 17.4. Koskisen raportin julkaisu ja Ahteen erottaminen Veikkauksesta sai aikaan pääkirjoitustulvan. Neljä viidesosaa aineistosta sijoittuu aikavälille 18.4.-30.4. Ahteen ”tuomion” jälkeen syyllisyys oli selvä, ja siihen voitiin turvallisesti ottaa kantaa. Seksuaalista ahdistelua pidettiin moraalisesti tuomittavana. Toisaalta Ahteelle löytyi myötätuntoa syylliseksi leimaamisesta. Mutta kun seksuaalisesta häirinnästä epäiltynä erotettu toimitusjohtaja ryhtyi kritisoimaan mediaa ajohajdista, ei lehdistö suostunut sitä nielemään.

Mielenkiintoista aineistossa on journalismin oman leirin rakoilu. Aluksi keski-ikäiset päätoimittajat vähätelivät nuorempien toimittajien esittämää kritiikkiä ja syyttelivät heitä Ahteen ajohajdista. Seuraavaksi lehdistö ryhtyi syyttämään ”mediaa” tuomioistuimena toimimisesta. Ja sitten kun Veikkauksen hallitus lopulta erotti Ahteen, ”media” kiitteli itseään tapauksen esiintu-
lostta ja unohti ne yksittäiset tahot, jotka alun perin laittoivat liikkeelle koko prosessin.

VTM Liina Puustinen on Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen assistentti.

Viite

- 1 Aineisto on koottu 8.3. ja 30.4.2001 väliseltä ajalta. Siihen on kerätty Ahteen tapausta käsittelevät pääkirjoitukset ja pääkirjoittajien kolumnit seuraavista lehdistä: Aamulehti, Apu, Demari, Etelä-Suomen Sanomat, Helsingin Sanomat, Hämeen Sanomat, Ilkka, Ilta-lehti, Ilta-Sanomat, Kaleva, Karjalainen, Katso, Kauppalehti, Keski-suomalainen, Markkinointi & Mainonta, Pohjalainen, Satakunnan Kansan, Savon Sanomat, Seura, Suomen Kuvalehti, Talouselämä, Taloussanomat, Turun Sanomat, TV-maailma, Ylioppilaslehti. Aineisto koostuu 48 kirjoituksesta. Lehtien päätoimittajat ovat itse avustaneet aineiston keräämisessä.